

COUP DE FOUET
Ruta Europea del
Modernisme - Art Nouveau
European Route

1

February 2003
Febrer de 2003

COUP DE fouet

**The European Art Nouveau
Route: Second Stage**
Ruta Europea del
Modernisme: segona fase

**The Restoration of
Mladika Girl's Lyceum**
La restauració de
l'institut de noies Mladika

**The Architecture of L'École
de Nancy in Four Walks**
L'arquitectura de l'École
de Nancy a través de
quatre itineraris

Ruta Europea del
Modernisme - Art Nouveau
European Route

Contents | Sumari

Published by – Edita
Institut Municipal
del Paisatge Urbà
i la Qualitat de Vida
Ajuntament de Barcelona

President
Jordi Portabella i Calvete

Manager – Gerent
Ricard Barrera i Viladot

COUP DE FOUET

Revista de la Ruta Europea del
Modernisme-Art Nouveau
European Route Magazine
Nº 1, 2003
Dipòsit Legal: B-3982-2003

Institut Municipal del Paisatge Urbà
i la Qualitat de Vida
Av. Drassanes, 6-8, planta 21
08001 Barcelona
Tel. 34 93 270 20 35
Fax 34 93 412 34 92
cultura-impuqv@mail.bcn.es

Editor – Director
Lluís Bosch

Staff Senior – Redactor en cap
José Luis Marjalizo

Editorial Staff – Equip editorial
Armando González
Jordi Paris
Sònia Turón
Josep Ferré

Contributing to this issue
Han col·laborat en aquest número:
Ramon Ber
Bibiana Cicutti
Stuart Macdonald
Breda Mihelič
Jerôme Perrin

© Cover photo – Foto Portada
Ricard Pla – Triangle Postals, amb permís
de la Junta Constructora de la Sagrada Família.

Design and preprints – Disseny i maquetació
Crítèria, SCCL

Printed by – Impressió
Gramagraf, SCCL

Translations – Traduccions
Tau-Traductors

FOREWORD • PRESENTACIÓ

The New European Art Nouveau Magazine
La nova revista modernista europea 3 - 4

REPORT • INFORME

The European Art Nouveau Route: Second Stage
Ruta Europea del Modernisme: segona fase 5 - 6

WORLDWIDE

El patrimoni modernista de Rosario
The Art Nouveau Heritage of Rosario 7

SINGULAR

El celler de Gadesa
The Gadesa Cellar 8 - 9

LA RUTA • THE ROUTE

Nancy: quatre passejades
Nancy: Four Walks 10 - 11

REPORTATGE • FEATURE

Any Gaudí. El Trienni
Gaudí's year. The "Trienni" 12 - 13

PUNT DE VISTA • POINT OF VIEW

La restauració de l'institut de noies de Mladika
The restoration of Mladika Girl's Lyceum 14 - 17

INICIATIVES • ENDEAVOURS

Réseau Art Nouveau 18 - 19

foreword³

The new European Art Nouveau Magazine

Joan Clos
Mayor of Barcelona

Some have defined the *coup de fouet* or whiplash design as the essence of the new trend that extended through Europe, as of the moment in which its various different art movements – *Jugendstil* in the German-speaking countries, *Modernisme* in Catalonia, Glasgow Style in Scotland, *Liberty* in Italy – espoused the stylistic proposal of the Art Nouveau of the French-speaking world.

By taking this name for its title, the *Modernista* magazine of Barcelona City Council wishes to express its clearly pro-European stance, and its will to continue to explore common ground in the protection and diffusion of the valuable heritage of Art Nouveau. As we understand it, Barcelona has a great deal of responsibility in this field.

Barcelona can boast the great historical gift of an exceptional heritage: the only five Art Nouveau works in the world to have been declared UNESCO World

Barcelona's huge heritage wealth implies a special responsibility in the protection of Art Nouveau.

Heritage Sites are all in Barcelona. Our city had the great fortune that the Art Nouveau movement coincided with a major economic and urban design boom.

However, we are indebted to the world in that it was international interest in Barcelona's *Modernisme*, from our European neighbours and also from the Americans and Japanese, that most helped to make the people of Barcelona aware of the value of what we have on our doorstep. The admiration felt for Barcelona's architecture by academics and artists from all over the world spurred the neighbourhood associations of the 1970s to save both large and small jewels of *Modernisme* from destruction. The first democratic city council, constituted in 1979, was already fully aware of the need to dedicate resources to protecting its *Modernista* heritage.

Obviously, taking care of an extensive and important artistic heritage can become a logistic and financial challenge for any city; a problem shared to a greater or lesser degree by all the member cities and institutions of the European Art Nouveau Route.

In Barcelona we have seen that the solution does not necessarily lie exclusively in public initiatives and public spending. Our common heritage must be cared for by all of us, and naturally that includes the different levels of government, but it also includes private enterprise and institutions, the universities, the media, and the citizen in the street. Imagination and perhaps risk taking are needed to find solutions, but in any event collaboration and joint effort, in each city and between cities, will always be necessary and positive.

We hope that *Coup de Fouet* will prove to be a forceful contribution to this end. ●

Jordi Portabella
Third Deputy Mayor
President of the Institut del Paisatge Urbà. Ajuntament de Barcelona

Since June 2000, when European cities and institutions in with Art Nouveau heritage agreed to associate, the Art Nouveau European Route has grown progressively.

We have recently welcomed the Catalan municipality of La Pobla de Lillet and La Caixa (Barcelona) and Ferrol Metròpoli (Galicia) foundations, which have signed the collaboration agreement. These new members wish to join forces with us in our common endeavour to create environments favourable to the preservation and recovery of our Art Nouveau heritage – which is the heritage of all humanity – currently including 77 bodies and municipalities in different parts of Europe.

The enthusiasm and effort of many people and institutions have made Coup de Fouet possible.

The dissemination of Art Nouveau heritage is the best way to make rehabilitation feasible and to ensure that these works are maintained with care. Thanks to the increased in knowledge, we are learning to respect and protect, and we are also increasing awareness and possibilities of sponsorship. We therefore think that it is important to have the necessary instruments of dissemination in order to promote this rich heritage in the best possible way.

Coup de Fouet is the result of the first joint work of the cities of the European Art Nouveau Route, and has been made possible thanks to the enthusiasm and efforts of many institutions and individuals. The response of the collaborators has made the coordination and production of this magazine into an enriching experience for the Urban Landscape Institute at the service of the Art Nouveau heritage of humanity. ●

The cities that form the European Route understand that the promotion of Art Nouveau heritage and culture, and the tourism associated with it, is the best guarantee of its protection. The

4 PRESENTACIÓ

La nova revista modernista europea

Joan Clos
Alcalde de Barcelona

El *coup de fouet* ha estat definit per alguns com l'essència de l'estil que va compartir el modernisme europeu a partir del moment en què els diferents moviments artístics —el *Jugendstil* germànic, el Modernisme català, el *Glasgow Style* escocès, el *Liberty* italià— van fer seva la proposta estilística de l'Art Nouveau francòfon.

Assumint aquest nom com a capçalera, la revista modernista de l'Ajuntament de Barcelona expressa la seva òptica clarament europeïsta i la voluntat de seguir cercant camins comuns de treball en la protecció i difusió del valuós patrimoni modernista. Entenem que Barcelona, en aquest camp, té una gran responsabilitat.

Barcelona gaudeix del gran regal històric d'un patrimoni excepcional: els únics cinc monuments modernistes del món declarats Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO són a Barcelona. La gran sort de la nostra ciutat és que el moviment modernista va coincidir amb dècades de gran expansió econòmica i urbanística.

Però el nostre deute amb el món ve més aviat del fet que va ser l'interès internacional pel modernisme barceloní, dels veïns europeus i també

La gran riquesa patrimonial de Barcelona implica una especial responsabilitat en la protecció del modernisme.

d'americans i japonesos, el que més va ajudar a despertar la consciència dels mateixos barcelonins del valor del que tenim a la nostra ciutat. L'admiració per l'arquitectura de Barcelona d'acadèmics i artistes d'arreu del món va influir en els moviments veïnals dels anys setanta per defensar grans i petites joies modernistes de la seva destrucció. El primer ajuntament democràtic, el 1979, ja era plenament conscient de la necessitat de dedicar recursos a la protecció del seu Modernisme.

És clar que tenir cura d'un nombrós patrimoni artístic de primer ordre es pot convertir en un repte logístic i financer per a qualsevol ciutat. Un problema que, en més o menys grau, compartim les ciutats i institucions adherides a la Ruta Europea del Modernisme.

A Barcelona hem vist que la solució no ha de ser necessàriament i exclusiva a base d'iniciativa i despesa pública. Del patrimoni comú n'hem de tenir cura en comú, i això inclou naturalment les administracions, però també les empreses i institucions privades, les universitats i els mitjans de comunicació, i el ciutadà del carrer. Caldrà ser imaginatius i potser arriscats per trobar solucions, però en tot cas la col·laboració i el treball en comú, a cada ciutat i entre ciutats, serà sempre necessària i positiva.

Esperem que *Coup de Fouet* sigui una bona aportació en aquesta recerca. ▶

Jordi Portabella
Tercer tinent d'alcalde
President de l'Institut del Paisatge Urbà. Ajuntament de Barcelona

Des d'aquell juny de 2000, en què les principals ciutats i institucions amb patrimoni modernista d'Europa vam acordar associar-nos, la Ruta Europea del Modernisme ha anat creixent.

Darrerament, hem donat la benvinguda al municipi català de la Pobla de Lillet i a les fundacions La Caixa (Barcelona) i Ferrol Metròpoli (Galícia), que ja han signat el conveni de col·laboració. Noves incorporacions d'entitats que volen unir esforços amb nosaltres per crear entorns favorables a la conservació i recuperació del nostre patrimoni modernista, que és patrimoni de tota la humanitat i que en l'actualitat ja abraça 77 entitats i municipis de diferents indrets d'Europa.

Les ciutats que formem la Ruta Europea entenem que la projecció patrimonial, cultural i turística del modernisme ha de ser la millor garantia per a la seva protecció. La difusió del patrimoni modernista és la millor manera de fer factible la rehabilitació i mantenir així amb cura aquestes obres. Gràcies a l'increment del coneixement aprenem a respectar i protegir, i també augmentem la sensibilitat i les possibilitats del patrocini. Per això, pensem que és important disposar de les eines de divulgació necessàries per donar una millor projecció d'aquest patrimoni tan ric.

La revista *Coup de Fouet* és el fruit del primer treball conjunt de les ciutats de la Ruta Europea del Modernisme i ha estat possible gràcies a la voluntat i l'esforç de moltes institucions i persones. La resposta dels col·laboradors ha convertit la coordinació i producció d'aquesta revista en una rica experiència per a l'Institut del Paisatge Urbà al servei del patrimoni modernista de la humanitat. ▶

Coup de Fouet ha estat possible gràcies a la voluntat i l'esforç de moltes persones i institucions.

© Arxiu

REPORT

The European Art Nouveau Route: Second Stage

Lluís Bosch

Institut del Paisatge Urbà. Ajuntament de Barcelona

The European Art Nouveau Route was established at the first Honorary Council meeting, held in Barcelona in June 2000. Since then the project has achieved further support and has grown to incorporate 47 local governments and 30 institutions, in a collective commitment to find useful and efficient mechanisms for the protection and dissemination of the Europe's Art Nouveau heritage.

The European Route was established with the aim of joining forces in a single organisation to achieve this twofold objective. One of the main aims objectives of the framework agreement of the Route, which was assigned to the permanent secretariat of the Route, (the Urban Landscape Institute Institute of the Barcelona City Council), is to foster communication and exchange between the local governments and the institutions that devote their efforts to studying, safeguarding and promoting Art Nouveau heritage in our continent.

New initiatives that we have set up to comply with this assignment will appear in the next few months. A new, improved edition of the book *Ruta Europea del Modernisme* (The European Art Nouveau Route) will be ready by the end of 2003. We are also working on the design of a web sitepage to provide information for the general public and to serve as a working tool for the staff of the institutions that form part of the Route. Together with the magazine you are now holding, these will form the initial structure for communication and participation among the members of the European Route.

We are starting this second stage with the magazine *Coup de Fouet*, which is intended as a channel for dissemination to the general public and a means of exchanging experiences and news on this common subject of interest. All the members of the European Route are invited to contribute to the contents of the magazine with in-depth reports and current news items. Your ideas and suggestions will also be of great help to allow us to evolve. *Coup de Fouet* is intended as a dynamic publication with the ability to evolve and change in accordance with the needs that arise.

With regard to the structure of the magazine, there will be some regular sections. For example, in each issue there will be an article focusing on rehabilitation a particular outstanding restoration project (the first one is on the Gandesa wine cellar) and a brief report on some non-European city that is an associate member of the Route (in this case, Rosario). We also intend to include a scientific or academic article: in this first issue Dr. Breda Mihelič of the University of Ljubljana has contributed an article on the Mladika Institute by Max Fabiani.

1 Alesund	17 Kecskemet	33 Paris
2 Antwerpen	18 L'Espluga de Francolí	34 Ponce (América Central)
3 Argentona	19 La Garriga	35 Reus
4 Astorga	20 La Pobla de Lillet	36 Riga
5 Avignon	21 Ljubljana	37 Rosario (América del Sud)
6 Barcelona	22 Lüderitz (Àfrica)	38 Sabadell
7 Bruxelles	23 Mar de la Plata (América del Sud)	39 Sant Boi de Llobregat
8 Budapest	24 Mataró	40 Sant Feliu de Llobregat
9 Canet de Mar	25 Melilla	41 Sant Joan Despí
10 La Habana (América Central)	26 Mexico DF (América del Nord)	42 Santa Coloma de Cervelló
11 Comillas	27 Moscow	43 Sitges
12 El Ferrol	28 Nancy	44 Subotica
13 El Pinell de Brai	29 Novelda	45 Terrassa
14 Glasgow	30 Olot	46 Valparaiso (América del Sud)
15 Greiz	31 Palermo	47 Weimar
16 Hagen	32 Palma de Mallorca	

Lastly, each issue will also have a regular section reporting on a city that has organised a local route, focusing specifically on its Art Nouveau heritage: in issue number one this section deals with the town of Nancy and its itineraries for discovering the Art Nouveau of its famous *École*. The European Route is also mainly intended as an element for the coordination and promotion of the local routes created by the municipalities, and it is therefore interesting to get to know the different experiences and approaches of each city. Sustainable tourism is an important factor in the conservation of historic monuments, and is perhaps the most important means of achieving funds for restoration from private enterprises, which are well aware of the benefits of associating their brand-name with the most popular art forms.

We hope that you will enjoy this first issue. We will be pleased to receive your opinions and comments to help us introduce improvements in the next issue, and to enable us to tread a common path. The European Art Nouveau Route will only be a success if it is open to all.

Lluís Bosch

Institut del Paisatge Urbà. Ajuntament de Barcelona

El juny de 2000 es va constituir la Ruta Europea del Modernisme en el primer Consell d'Honor, celebrat a Barcelona. Des d'aleshores, el projecte ha anat sumant voluntats i creixent fins a integrar 47 governs locals i 30 institucions, en un compromís col·lectiu per trobar mecanismes útils i eficients per a la protecció i la difusió del patrimoni modernista d'Europa.

La Ruta Europea va néixer amb l'ambició de crear una organització que sumés esforços cap a aquest doble objectiu. Un dels objectius principals del conveni marc de la Ruta, encarregat a l'Institut del Paisatge Urbà de l'Ajuntament de Barcelona com a secretariat permanent de la Ruta, és fomentar la comunicació i l'intercanvi entre els governs locals i les institucions dedicades a l'estudi, la salvaguarda i la promoció del patrimoni modernista al nostre continent.

Durant els propers mesos sortiran a la llum noves iniciatives que hem posat en marxa per complir aquest encàrrec. A finals de 2003 tindrem enllestida una nova publicació, millorada, del llibre *Ruta Europea del Modernisme*. Per altra banda, també estem treballant en el disseny d'una pàgina a la xarxa Internet que permeti informar el públic general i ser alhora una eina de treball per als professionals de les institucions integrades en la Ruta. Junt amb la revista que teniu a les mans, aquests mitjans formaran l'estructura inicial per a la comunicació i participació entre els membres de la Ruta Europea.

Iniciem, per tant, aquesta segona fase amb la revista *Coup de Fouet*, que ha de ser un canal de difusió al públic en general i d'intercanvi d'ex-

periències i notícies al voltant del nostre interès comú. Tots els membres de la Ruta Europea esteu convidats a participar en els continguts de la revista, amb reportatges de fons o notícies d'actualitat. També les vostres idees o suggeriments ens seran de gran ajuda per anar evolucionant. *Coup de Fouet* ha de ser un mitjà viu, amb capacitat d'evolució i canviar d'acord amb les necessitats que sorgeixin.

En l'estructura de la revista, algunes seccions estan plantejades amb continuïtat. Per exemple, a cada número hi haurà un article centrat en alguna rehabilitació exemplar (que inaugura el celler de Gandesa) i un breu reportatge sobre alguna ciutat no europea adherida a la Ruta (en aquest

El turisme sostenible és un factor important en la preservació dels monuments artístics.

cas, la ciutat de Rosario). També volem incloure un article de caràcter científic o acadèmic: en aquest primer número hem comptat amb la col·laboració de la Dra. Breda Mihelič, de la Universitat de Ljubljana, amb una peça sobre l'Institut Mladika, obra de Max Fabiani.

Finalment, pel que fa a les seccions fixes, a cada número hi haurà un reportatge sobre una ciutat que hagi organitzat una ruta local específicament centrada en el seu patrimoni modernista: aquesta secció està protagonitzada en aquest primer número per la vila de Nancy i els seus itineraris per descobrir l'Art Nouveau de la seva famosa *École*. La Ruta Europea vol ser un element de coordinació i difusió de les rutes locals que els municipis integrants vagin creant, i per això és

interessant anar coneixent les diferents experiències i plantejaments que fa cada ciutat. El turisme sostenible és un factor important en la preservació dels monuments artístics, i tal vegada el reclam fonamental per aconseguir fons per a la rehabilitació per part de les empreses privades, que entenen el benefici d'associar la seva marca a les formes d'art més populars.

Esperem que aquest primer número sigui del vostre grat. Agraïrem les vostres opinions i comentaris per ajudar-nos a millorar de cara al proper número, de manera que la nostra singladura sigui feta en comú.

Constitution of the European Art Nouveau Route. / Acte de constitució de la Ruta Europea del Modernisme.

El patrimoni modernista de

The Art Nouveau heritage of Rosario

Bibiana Cicutti
Directora del PMPPAU

Si bé l'origen de Rosario és més remot, és a partir de mitjans segle XIX que comença a adquirir una importància substancial. El seu progrés i el seu destí es desenvoluparan entorn de la seva condició de port natural. El progressiu moviment comercial converteix ràpidament la ciutat en un enclavament significatiu del model agroexportador amb el qual l'Argentina s'insereix al món.

El desenvolupament efectiu d'un sistema de comunicacions amb l'interior del país a través del sistema ferroviari, la construcció del port, l'increment de l'activitat econòmica i el creixement demogràfic provocaran, en les primeres dècades del segle XX, una expansió urbana sostinguda. Les característiques edificis seran definides per un grup inversor compost per capes mitjanes, les quals generen un teixit homogeni, on la diversitat se sotmet a tàcites lleis de conjunt.

És així com la seva arquitectura palesa el procés d'assimilacions culturals generades per l'aportació poblacional d'origen europeu, en un singular

procés creatiu. La presència rellevant de les diferents variants de l'Art Nouveau té a veure amb aquest procés.

L'espectre artístic desplegat comprèn, contràriament al que s'ha acostumat a difondre, no solament la resolució de la façana, sinó també delicats interiors, cels rasos, escales i fusteries, amb l'adequat complement de majòliques, vidrieria i ferreria per estendre's als objectes d'ús quotidià, la gràfica i el vestuari.

El programa ha singularitzat un total de setanta obres modernistes.

El Programa Municipal de Preservació va rellevar un total de setanta obres modernistes incloses a l'àrea central de Rosario i va organitzar tres recorreguts bàsics, que seran senyalitzats i inclosos en un catàleg específic. El juny de 2000 la municipalitat de Rosario va participar en la primera reunió del Consell d'Honor de la Ruta Europea del Modernisme presentant a l'exposició cinc dels seus exemples més rellevants, i així es va sumar a aquest ambiciós projecte. ▶

Private residence. / Residència particular.

Bibiana Cicutti
Director of PMPPAU

Although the origin of Rosario dates back further, it was in the mid-19th century that the city began to take on substantial importance. Its progress and destiny developed out of the fact that it is a natural harbour. Growing trade soon turned the city into a clear exponent of the agricultural export model for which Argentina became known worldwide.

The effective development of a system of communication with its hinterland in the form of the railway network, the construction

of the port, increase in economic activity and the population growth all made for steady urban expansion in the early 20th century decades. Guidelines for municipal construction were set by a group of investors consisting of members of the middle classes, generating a homogeneous urban fabric in which diversity moulded itself to the tacit laws of the whole.

In this way, the architecture of Rosario shows the process of cultural assimilation that arose as a result of the European origin of the population, in a unique creative process. The remarkable presence of different variants of Art Nouveau is to be understood in the context of this process.

The artistic spectrum displayed here includes, contrary to what is often claimed, not only design of the facade but also delicate interiors, ceilings, stairways and woodwork (appropriately complemented with majolicas, stained glass and ironwork in its extension to everyday objects), together with graphic design and clothing.

The Municipal Preservation Programme has singled out a total of 70 Art Nouveau buildings in Rosario's central district, and has organized three main routes which are to be signposted and included in a specific catalogue. In June 2000 the Municipality of Rosario took part in the first Meeting of the Honorary Council of the Art Nouveau European Route, presenting five of the city's most outstanding examples, and thus contributing to this ambitious project. ▶

Remonda building. / Edificio Remonda.

The programme has singled out a total of seventy Art Nouveau buildings.

El Celler de Gandesa

El celler i molí d'oli de Gandesa

Ramon Ber

President de l'Associació Cultural Cèsar Martinell

Municipi i cap de comarca de la Terra Alta, Gandesa és el centre administratiu i comercial dels pobles que l'envolten. El terme municipal té una extensió de 70,79 km². Al nord hi ha el riu Ebre; al sud, el riu Canaletes; a l'est, les serres de Pàndols i Cavalls, i a l'oest, el municipi de Batea. L'altura màxima del territori correspon a la roca de Puig Cavaller, a 709 metres, i la més baixa es troba entre l'antic molí de farina i el santuari de la Fontcalda, a uns 180 metres. El nucli urbà s'alça a 368 metres d'altitud, en un turó poc destacat de la plana i situat a l'epicentre de la gran corba que el curs del riu Ebre descriu abans d'arribar a la Mediterrània. Des del temps dels romans, la ciutat ha estat un nus important de carreteres. Un dels edificis més representatius de la ciutat és el celler i molí d'oli, obra de l'arquitecte Cèsar Martinell i Brunet, de 1919.

El 19 de febrer de 1919 es va encarregar al Sr. Martinell el projecte del Celler Cooperatiu de Gandesa, aleshores *Cooperación Agrícola* de Gandesa. Fou personalment el seu primer president, Sr. Josep M. Serres, el transmissor d'aquesta comanda. El celler va ser acabat el gener de 1920, i el molí, el novembre del mateix any. El projecte també preveia incloure ceràmiques de Nogués, però malauradament la guerra les va destruir. Aquest tipus de construcció era un assaig per a Martinell, el qual el valorava com a positiu, ja que resultava d'una gran simplicitat i, alhora, d'un gran valor decoratiu, dels que no passen mai de moda.

Martinell va saber copsar i plasmar aquella idea que un dia els directius li van demanar. Va realitzar l'encàrrec mitjançant la construcció de l'estructura prevista de teulada sostinguda amb voltes a la catalana, sistema constructiu típic de Catalunya. Els elements estructurals són de gran resistència i lleugeres i es construeixen normalment sense cindris, i els materials usats són peces ceràmiques de petites dimensions, les quals es col·loquen l'una al costat de l'altra i entrelaçades fins que s'acaba la construcció de la volta. Segons la resistència i la dimensió de la volta s'utilitzen diferents tipus de materials: totxo massís, maó

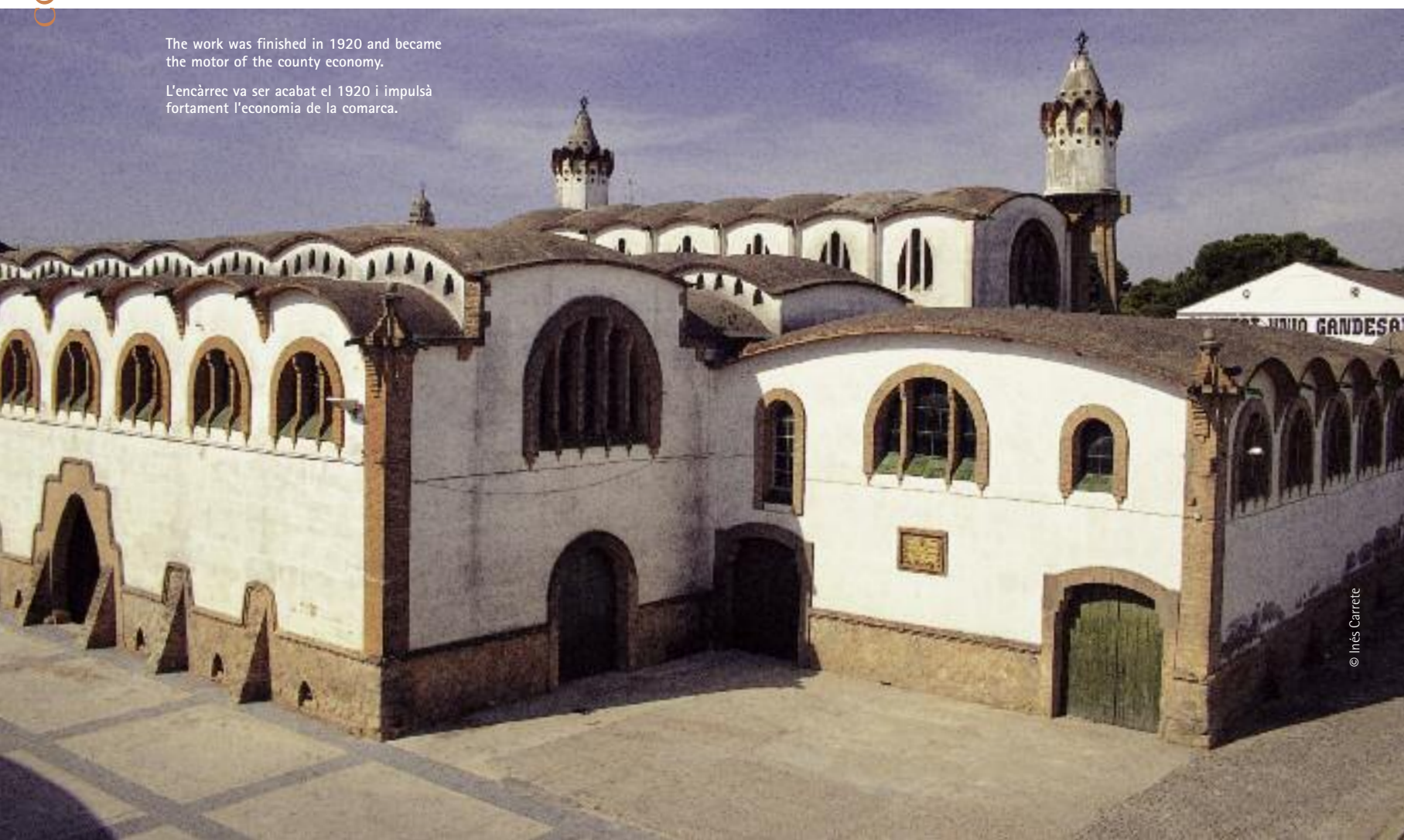
La teulada està sostinguda amb sistema de volta catalana.

foradat i rajola de garrot. Al Celler de Gandesa, les voltes a la teulada són d'un gruix de tres maons i se sostenen en arcs equilibrats de base quadrada amb maons col·locats de costat. En la construcció d'aquestes voltes es van tenir en compte les dilatacions i contraccions produïdes pels canvis de temperatura.

Avui, un dels vins més emblemàtics del Celler de Gandesa és el Cèsar Martinell, fet amb la varietat garnatxa blanca al 100%, de criança oxidativa en 48 mesos i 24 en ampolla, i de color daurat amb una aroma vigorosa. El seu gust dona la sensació de maduresa i potència i confereix a aquest vi blanc una personalitat molt pròpia que fa honor al nom que du. ▶

The work was finished in 1920 and became the motor of the county economy.

L'encàrrec va ser acabat el 1920 i impulsà fortament l'economia de la comarca.

Inside the cellar.
Interior del celler.

© Inés Carrete
2003 | www.arinouveau.eu

The Gadesa Cellar

The olive oil cellar and mill in Gadesa

Ramon Ber
President of the Associació Cultural Cèsar Martinell

Capital of the county of the Terra Alta (Catalunya), Gadesa is the administrative and commercial centre for the surrounding towns. The municipality covers 70.79 sq km. To the north lies the River Ebro, to the south the River Canaletes, to the east the Pàndols and Cavalls ranges of hills, and to the west the neighbouring town of Batea. The highest point in the municipality is Puig Cavaller, a rocky outcrop 709 m above sea level, and the lowest is a point between the old flour mill and Fontcalda Sanctuary, at 180 m. The town itself stands at 368 m, on a small hill that rises out of the plain at the focal point of the huge curve described by the

The roof is supported by Catalan vault system.

Ebro before it reaches the Mediterranean. Ever since Roman times, the town has been an important crossroads. One of the town's most characteristic buildings is the olive oil cellar and mill, built by the architect Cèsar Martinell i Brunet in 1919.

Martinell was commissioned on 19 February 1919 to carry out the project of the Celler Cooperatiu de Gadesa, then known as the Cooperación Agrícola de Gadesa, by its first president, Josep Maria Serrés. The Cellar was completed in January 1920, and the mill in November of the same year. Originally the building featured

ceramic work by Nogués, but unfortunately this was destroyed during the Civil War. This type of construction was a test for Martinell, and he valued it as a positive experience, as it resulted from the combination of great simplicity and great decorative value, of the sort that never goes out of style. He successfully captured and rendered the idea that the company directors asked of him. He gave shape to their vision in the form of a tiled structure supported by Catalan vaults, a characteristic construction system in Catalonia. They were usually raised without soffits, and the materials used were small ceramic pieces, placed side by side and interlaced until the vault was complete. Depending on the size of the vault and the strength required, different types of materials were used: solid brick, hollow brick and Garrot tiles. In the Gadesa Cellar the vaults are three bricks thick on the roof, and supported by balanced square-based arches with the bricks laid on their side. These vaults were built taking the expansion and contraction caused by temperature changes into account.

Today one of the most emblematic wines produced at the Gadesa Cellar is called Cèsar Martinell. It is made from 100% Garnatxa Blanca grapes, and undergoes oxidative aging for 48 months, followed by 24 in the bottle. It has a golden colour and a vigorous aroma. The taste gives a sensation of maturity and potency, and endows this white wine with a personality all its own, doing justice to its name. ●

SINGULAR
coupdefouet 1 | 2003

L'arquitectura de l'École de Nancy a través de quatre itineraris

Jérôme Perrin

Historiador de l'art Villa Majorelle, ville de Nancy

La ciutat de Nancy va dedicar tot l'any 1999 a revalorar el seu Art Nouveau: l'École de Nancy. Més d'un centenar d'esdeveniments —grans exposicions, conferències i col·loquis internacionals, visites excepcionals, espectacles, festes i animacions— van permetre al públic descobrir o tornar a descobrir aquest patrimoni de Nancy, ric en arts decoratives, belles arts i arquitectura. Amb aquest motiu es van realitzar quatre itineraris arquitectònics en què es presentava tota la diversitat dels programes d'arquitectura i d'urbanisme de la ciutat de Nancy de 1900. Per a cada itinerari es va confeccionar un fullet il·lustrat que contenia, a més d'un plànol de ruta, una sèrie de fitxes temàtiques vinculades a les especificitats de cada recorregut i una llista numerada i comentada dels immobles o conjunts urbans descrits amb la lògica de la continuïtat de l'itinerari. D'aquesta manera, l'arquitectura i l'urbanisme de l'École de Nancy van ser presentats

Les passejades porten noms inspirats en novel·les d'autors contemporanis als edificis Art Nouveau.

de forma temàtica, respectant l'esperit i la forma d'autèntiques passejades establertes segons un itinerari lineal amb una visita de 30 a 45 minuts de durada. El primer itinerari, *Les plaisirs et les jours* (Marcel Proust, 1896), presenta l'arquitectura de la vida privada en els primers ravals: cases, vil·les, immobles burgesos i conjunts urbanitzats són el testimoni d'aquesta arquitectura reservada a l'esfera íntima. El segon itinerari, *Les affaires sont les affaires* (Octave Mirbeau, 1893), subratlla les mutacions efectuades al centre de la ciutat, testimonis de l'activitat econòmica i comercial de l'època: grans magatzems, restaurants i cerveseries, comerços i bancs. El tercer itinerari, *Le jardin de Bérénice* (Maurice Barrès, 1891), presenta la natura —parcs, jardins, ciutats jardí— com a decorat de la ciutat el 1900. Finalment, *Une partie de campagne* (Guy de Maupassant, 1881) alterna en el paisatge urbà amb els altres tres itineraris precedents, oferint una visió global de l'urbanisme als barris de 1900 en la perifèria de la ciutat. Els tres primers itineraris han estat pensats per ser realitzats a peu, però l'últim ha estat concebut més específicament per als amants de la bicicleta. Es van instal·lar diversos punts de lloguer de bicicletes a prop dels grans eixos de visita, per permetre els visitants de continuar la seva pas-

"Une partie de campagne", Lucien Weissenburger, Maison Bergeret, 27, rue Lionnois, (1904).

"Les plaisirs et les jours", Emile André, 69-71, avenue Foch, (1903-1904).

sejada amb un altre mitjà de locomoció que no fos el cotxe. Aquest itinerari també s'inseria en la política urbana portada a terme per la ciutat de Nancy per fomentar i facilitar l'ús de la bicicleta en detriment de la utilització del cotxe.

Els quatre itineraris es materialitzaven en l'espai públic i en els edificis École de Nancy per mitjà de senyeres de colors i logotips de l'any de l'École de Nancy, que servien de

"Le jardin de Bérénice", Emile André, Villa Les Glycines (1903).

punt de referència visibles des de lluny als passejants. Els propietaris i els llogaters dels edificis afectats pels itineraris es van prestar naturalment al joc i van acceptar que, durant gairebé un any, les seves cases estiguessin senyalades així als carrers de Nancy. En aquests edificis es van instal·lar, i encara hi són, plaques descriptives amb els noms dels arquitectes, artistes decoradors i patrocinadors, així com les dates de construcció de l'edifici. Grans kakemonos engalanaven els principals llocs públics i places de la vila, senyalant els punts d'exposició i alternant els diferents itineraris urbans. Abans de la realització dels itineraris arquitectònics, la ciutat de Nancy va fer una gran campanya de revaloració de 350 edificis de l'École de Nancy per perllongar en el temps aquest any cultural mitjançant una sèrie d'actuacions a llarg termini en el patrimoni artístic i arquitectònic de l'Art Nouveau. ➤

ELS ITINERARIS ES PODEN CONSULTAR TAMBÉ AL WEB DE L'ÉCOLE DE NANCY:

<http://www.ecole-de-nancy.com>

the ROUTE 11

The architecture of L'École de Nancy in four walks

Jérôme Perrin

Art Historian Villa Majorelle, ville de Nancy

The City of Nancy dedicated the whole of 1999 to reappraising its Art Nouveau: the Nancy School. More than 100 events –large-scale exhibitions, international conferences and colloquiums, special guided tours, shows, celebrations and animation– enabled the public to discover (or rediscover) this heritage of Nancy, rich in decorative arts, fine art and architecture. To this end four architectural tours were designed, presenting the whole wide range of architecture and urban design programmes in the Nancy of 1900. Each tour had an illustrated leaflet which contained, in addition to a plan showing the route, a series of thematic cards on the specific features of each tour and a numbered and annotated list of buildings or estates, described as they appear on the tour. In this way, architecture and urban design of the Nancy School were presented thematically, at the same time respecting the spirit and form of real walks laid out along linear routes of between 30 and 45 minutes to each.

© Ville de Nancy, photo: O. H. Dancy

"Les affaires sont les affaires",
Henri et Henry Gutton,
2, rue Bénit (1901).

The first tour, "Les plaisirs et les jours" (Marcel Proust, 19031), showed the architecture of private lives in the city's early suburbs: houses, villas, bourgeois apartment buildings and urbanized areas bear witness to this architecture of private homes. The second tour,

"Les affaires sont les affaires" (Octave Mirbeau, 1893), highlighted the changes wrought on the centre of the city, a reflection of the economic and commercial activity of the time: department stores, restaurants and brasseries, shops and banks. The third tour, "Le jardin de Bérénice" (Maurice Barrès, 1891), presented nature –parks, gardens, garden cities– as a backdrop for the city of 1900. Lastly, "Une partie de campagne" (Guy de Maupassant, 1881) alternated the urban landscape with the other three tours already mentioned, thus providing an overview of urban design in what were the city's outlying districts in 1900. The first three tours were designed to be followed on foot, but the last was conceived specifically with cyclists in mind. A number of cycle hire points were set up within easy reach of the main visited areas, in order to allow visitors to continue their tour by a means of transport other than the car. This tour also formed part of Nancy City Council's urban policy of encouraging and facilitating the use of the bicycle and discouraging car driving.

The promenades are named after novels by contemporary authors of the Art Nouveau buildings.

The four tours took shape in the public space and on the buildings of the Nancy School by means of coloured banners and Nancy School logos, serving as landmarks visible

from a distance. The owners and tenants of the buildings that formed part of the tours naturally joined in with the spirit of things, and were willing to have their buildings exposed in this way on the streets of Nancy for the best part of a year. Plaques were put on the buildings, and are still there today, listing the names of architects, decorative artists and patrons, and dates the buildings were erected. Huge kakemonos hung in the city's main public places and squares, highlighting the exhibition sites and advertising city tours. Before these architectural tours were launched, Nancy City Council led a major campaign to revalue 350 buildings of the Nancy School as a continuation of the city's culture year, through a series of long-term initiatives dealing with Art Nouveau artistic and architectural heritage. ●

THE WALKS CAN ALSO BE CONSULTED ON L'ÉCOLE DE NANCY WEBSITE:

<http://www.ecole-de-nancy.com>

"Les affaires sont les affaires",
Emile André, Banque Renault, 9, rue Chanzy (1910).

© Ville de Nancy, photo: O. H. Dancy

REPORTATGE

El trienni modernista i la Ruta Gaudí

Jordi París

Institut del Paisatge Urbà. Ajuntament de Barcelona

L'any 1997 l'Institut Municipal del Paisatge Urbà de l'Ajuntament de Barcelona, fidel a la filosofia de protecció i millora del paisatge de la ciutat, que caracteritza la campanya "Barcelona, posa't guapa", va organitzar una ruta turística i cultural a través del Modernisme de la ciutat. El projecte, que gaudia de l'ajut del patrocini institucional i privat, pretenia un doble objectiu: d'una banda, que el ciutadà i el forà coneguessin el Modernisme i valoressin la seva importància històrica, social i cultural, i d'altra banda, que aquest interès ajudés i promogués la seva conservació, d'acord amb la febre rehabilitadora de l'Institut. Donat l'èxit de visitants dels primers tres anys de l'anomenada Ruta del Modernisme de Barcelona, es va pensar a crear paral·lelament diverses rutes temporals dedicades als tres arquitectes modernistes considerats com els més importants de

Catalunya: Antoni Gaudí, Lluís Domènech i Montaner i Josep Puig i Cadafalch. Aquestes rutes, com que es van celebrar durant tres anys consecutius —Any Domènech, Any Puig i Any Gaudí—, es van fondre en un projecte amb un nom comú, el Trienni Modernista.

El Trienni es va completar l'any 2002 amb l'Any Internacional Gaudí, organitzat per l'Institut de Cultura de Barcelona. Es van realitzar més d'una vintena d'exposicions, entre elles *Gaudí. Experiències. Espai, geometria, estructura i construcció*, sobre la seva imaginació i genialitat a l'hora de crear; *Univers Gaudí*, que ens parla de les influències que va rebre i de les que va

transmetre, i *Gaudí. Art i disseny*, referida a la seva singularitat en el disseny de mobles i objectes funcionals. També es van fer conferències, seminaris, congressos, cursos, tallers i altres activitats culturals, entre elles la Ruta Gaudí, organitzada per l'Institut del Paisatge Urbà.

La Ruta Gaudí va estar en funcionament des del març fins al desembre de 2002. L'usuari havia de recórrer l'itinerari pel seu compte; però primer calia que comprés l'anomenat *pack*, un estoig que incloïa el mapa, la guia i el multitiquet. En el mapa constaven els punts que es podien visitar amb informació sobre el transport públic. La guia estava disponible en cinc idiomes i donava informació sobre horaris, preus i, principalment, sobre la història i les característiques arquitectòniques de l'obra. Amb el multitiquet, compost de disset tiquets amb descomptes, visites guiades i avantatges especials per als usuaris, es podien visitar, a part de les grans obres normalment accessibles, com el temple expiatori de la Sagrada

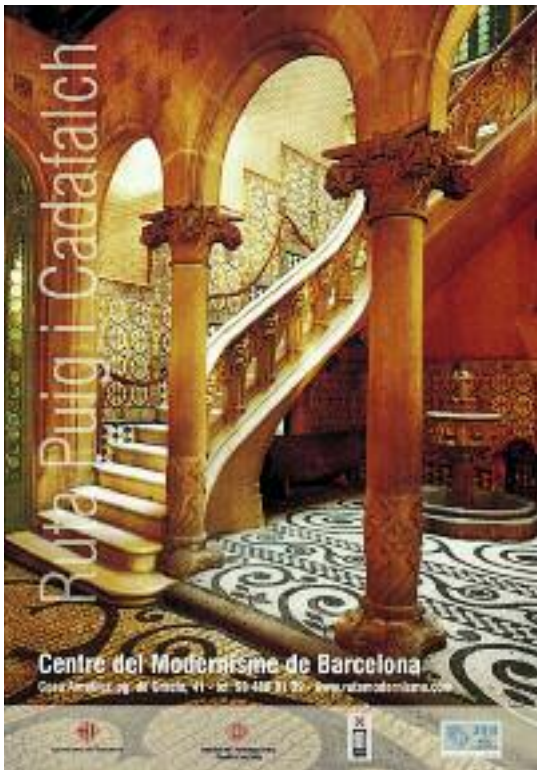
Família, la Pedrera o el Palau Güell, d'altres obertes excepcionalment en ocasió de l'Any Gaudí, com la Casa Calvet, la Casa Vicens, el Col·legi de les Teresianes, els Pavellons Güell, la Torre Bellesguard, gratuïtament, o la Casa Batlló, amb un descompte.

L'èxit d'aquestes rutes fa reviure entre el públic l'interès pel Modernisme, un interès que, òbviament, promou el manteniment i la conservació d'aquells edificis que són visitats. Això obre les portes a empreses que ho entenen com una oportunitat de patrocini que els proporcioni una bona campanya de comunicació. Així, la campanya "Barcelona, posa't guapa" ha realitzat en els últims anys rehabilitacions d'obres modernistes amb patrocini privat, com és el cas el 1997 de l'inici de la rehabilitació de la Casa Vicens, de Gaudí, amb la restauració de les façanes i d'elements de la coberta; de la recuperació del portal de la Finca Miralles el 1999, que també va suposar la col·locació d'una estàtua dedicada a Gaudí, o la inauguració l'any 2000 de la rehabilitació de la Porta del Drac, a la Finca Güell, deteriorada pel pas del temps. Barcelona, posa't guapa també té previstos més projectes per al futur, com la rehabilitació dels porxos del carrer de la Torre Bellesguard i la recuperació d'uns elements dels merlets del Col·legi de les Teresianes, que ja ha començat i que es preveu acabar el 2003. ●

La Ruta Puig i la Ruta Domènech

Aprofitant la celebració dels 150 anys del naixement de Lluís Domènech i Montaner, es va posar en marxa una ruta de juny a octubre de 2000 exclusivament dedicada a l'arquitecte. Aquesta ruta va representar una excusa adient per apropar als barcelonins, i als turistes d'arreu del món, les obres de Domènech, algunes de més conegudes, com el Palau de la Música i l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, declarats Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO, però també d'altres que passen més desapercebudes i que s'obren excepcionalment. En total, més de mil persones van fer servir el nostre tiquet. Així va néixer el primer esglaó del Trienni Modernista, l'Any Domènech i Montaner, que va comptar amb la col·laboració de diversos ajuntaments relacionats amb la seva vida i obra, principalment el de Canet de Mar, i també amb la col·laboració de l'empresa privada.

L'any següent se celebrava l'Any Puig i Cadafalch amb l'ajut de diversos ajuntaments, com el de Mataró i el d'Argentona, amb la Ruta Puig com a activitat principal de l'Any, durant el qual també s'organitzaven exposicions, conferències, cursos i altres activitats culturals. La Ruta es va desenvolupar entre juny i octubre de 2001 i comptava amb diverses visites, com la inèdita a l'interior de la Casa Amatller, la del Palau del Baró de Quadras o una de més exòtica a les Caves Codorníu. També hi havia l'opció de realitzar dos itineraris guiats dins la Ruta i de visitar en el Museu Nacional d'Art de Catalunya una exposició de les pintures romàniques dels Pirineus que Puig va salvar. Aproximadament 1.200 persones van fer el recorregut proposat per aquesta ruta.

The Modernista Triennium and the Gaudí Route

Jordi París

Institut del Paisatge Urbà. Ajuntament de Barcelona

In 1997 the Municipal Institute of Urban Landscape of Barcelona City Council, in keeping with its philosophy of protecting and improving the cityscape, embodied in the campaign *Barcelona, posa't guapa* (*Barcelona get pretty*), organized a tourist and cultural tour of the city's Modernista heritage. The scheme, which enjoyed the support of both institutional and private sponsorship, had a twofold objective: for locals and visitors alike to become more closely acquainted with Modernisme and value its historical, social and cultural importance, and for this interest to aid and encourage its conservation, in accordance with the Institute's mission of rehabilitating the city's heritage. In view of the success of the first three years of Barcelona's Modernisme Route, three temporary routes were set up parallel to it, dedicated to the three architects that are considered to have been most central to the Modernista movement in Catalonia: Antoni Gaudí, Lluís Domènech i Montaner and Josep Puig i Cadafalch. As these routes were organized over three consecutive years, the Domènech Year, the Puig Year and the Gaudí Year, together they formed a project with a common name: the Modernista Triennium.

The Puig Route and the Domènech Route

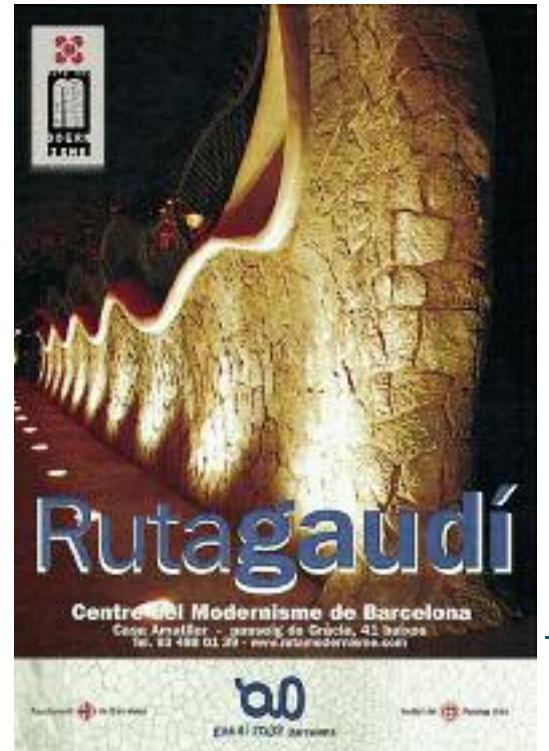
On the occasion of the 150th anniversary of the birth of Lluís Domènech i Montaner, a route was laid out from June to October 2000 dedicated exclusively to this architect's works. The route constituted the ideal excuse to draw the attention of the people of Barcelona and tourists from all around the world to the works of Domènech. Some were well known, such as the Palau de la Música and Santa Creu i Sant Pau Hospital, both declared World Heritage by the UNESCO, but there were also others that had a lower profile and were opened specially for the months of the route. More than 1,000 people used the ticket issued for it. This was the beginning of the Modernista Triennium, the Domènech i Montaner Year, which attracted support from the local councils of several towns related to his life and work, notably Canet de Mar, and also from private enterprise.

The following year was Puig i Cadafalch Year, with the assistance of a number of town councils, including Mataró and Argentona. Although the Puig Route was the main activity of the year, it also featured exhibitions, lectures, courses and other cultural activities. The route ran from June to October 2001 and consisted of various places to visit, including the first ever opportunity to see the interior of Casa Amatller, Palau del Baró de Quadras and the rather exotic trip to the Codorniu wine cellars. There was also the option of taking two guided tours as part of the route, and of visiting an exhibition in the National Art Museum of Catalonia, of Romanesque paintings from the Pyrenees that Puig salvaged. About 1,200 people took this route.

The Triennium came to a close in 2002 with the International Gaudí Year, organized by the Barcelona Culture Institute. Over twenty exhibitions have been held, including *Gaudí, Experiences. Space, Geometry, Structure and Construction*, on the imagination and genius he showed in the creative process; *Gaudí Universe*, which explores the influences he received and those he passed on; and *Gaudí. Art and Design*, about his unique designs for furniture and functional objects. Also lectures, seminars, conferences, courses, workshops and other cultural activities, amongst them the Gaudí Route, organized by the Institute of Urban Landscape.

The Gaudí Route lasted from March through to December 2002. The user followed the tour on his or her own initiative, equipped with a pack which consisted of the map, the guidebook and the multi-ticket. The map showed the places that could be visited, and how to get there by public transport. The guidebook was available in five languages, and provided information on opening times, prices and above all the history and architectural features of the work. The multi-ticket was composed of 17 different tickets with discounts, guided tours and special advantages for the user. It provided access not only to the major works that are open on a regular basis, such as the Sagrada Família, the Pedrera and Palau Güell, but also to a number of other works that had been opened to the public specially for the Gaudí Year: Casa Calvet, Casa Vicens, the Teresianes School, the Güell Pavilions and Bellesguard free of charge, and Casa Batlló with a discount.

The success of these routes has revived the public's interest in Modernisme, and obviously this makes for improvements in the maintenance and conservation of the buildings that are visited. This opens the way up to businesses, who see this as an opportunity for sponsorship as part of a good communication campaign. In this way, over the last few years the "Barcelona, posa't guapa" campaign has been responsible for restoring a number of Modernista works with private sponsorship. Examples include Casa Vicens, by Gaudí, with the restoration of the facades and elements of the roof, in 1997; the gate to the Miralles estate, where a statue of Gaudí was also erected, in 1999; and the Dragon Gate into the Güell estate, which had suffered with the passing of time and was inaugurated in its restored state in 2000. "Barcelona, posa't guapa" also has plans for the future, such as the restoration of the supporting arches of the Bellesguard viaduct designed by Gaudí, and the recovery of elements of the battlements of the Teresianes School, both of which are already in project phase. ●

14 PUNT DE VISTA

La restauració d'edificis modernistes a Ljubljana:

L'institut i internat per a noies Mladika

Breda Mihelič

Urbanistični Inštitut Republike Slovenije

Després de 1990, quan Eslovènia es va convertir en un estat independent, diversos edificis importants que havien estat ocupats per l'exèrcit iugoslau van esdevenir propietat del nou estat i se'ls van donar nous usos culturals, administratius o educatius. Aquest va ser el cas de Mladika, un antic institut i internat per a noies construït per Max Fabiani, un dels arquitectes modernistes més famosos no solament a Eslovènia, sinó també a Viena.

Fabiani va estudiar a la Technische Hochschule de Viena (1883-1885), on també va obtenir el doctorat en ciències tècniques. Com a arquitecte va treballar a Graz, a Viena i després a Gorizia. Entre 1894 i 1896 va ser un dels col·laboradors més propers d'Otto Wagner. A Viena, Fabiani va dissenyar diverses obres importants, com ara el palau Portois & Fix (1900), el palau Artaria (1901) i l'edifici Urania (1905-1906), que demostren la seva estreta vinculació amb el moviment artístic contemporani de Viena i la seva contribució directa a l'arquitectura vienesa modernista.

Al final del segle XIX, Fabiani va ser convidat a Ljubljana per col·laborar en la reconstrucció de la ciutat després del devastador terratrèmol de 1895. Immediatament després d'aquell fet, va presentar un pla de regulació per a Ljubljana. El 1901 va elaborar el plànol de la nova plaça situada davant del Palau de Justícia, i a la primera

L'arquitecte de l'institut Mladika, Max Fabiani, fou un dels col·laboradors més propers del vienès Otto Wagner.

dècada del segle XX va dissenyar diversos edificis modernistes a la ciutat. Entre ells hi ha l'institut per a noies Mladika, una de les seves millors obres, que ocupa un lloc preminent no només a l'arquitectura de Fabiani, sinó a l'arquitectura eslovena. L'eslovè Vladimir Mušič, un expert en història de l'arquitectura, creia que l'institut Mladika és tan important per a l'arquitectura eslovena com, per exemple, el Crystal Palace de Paxton per a l'arquitectura britànica, o el número 1 del carrer Danton d'Hénnebique per a la francesa.

Al començament del segle XX, l'Ajuntament va decidir construir un institut per a noies i va donar un indret per a aquest fi en una cantonada del nou cinturó de ronda que encerclava la ciutat, remodelat després del terratrèmol a partir de la idea del Ringstrasse de Viena. Els plànols de l'edifici es van encar-

regar a Max Fabiani, que ja en va presentar el primer esborrany el 1904 i el 1906 el va completar amb tots els detalls de la distribució interior. La construcció va començar el mateix any i es va finalitzar el 1907. El 1910 es va afegir un gimnàs a l'edifici i entre el 1910 i el 1912 es va construir a la mateixa parcel·la un internat, obra de l'arquitecte eslovè Ciril Metod Koch.

L'institut Mladika presenta una arquitectura purament modernista, basada en la tradició local i regional de Ljubljana. El disseny arquitectònic de l'edifici és explícitament racional. La planta té forma de L. Un passadís uneix les dues ales, amb unes escales al costat del pati, i les aules estan arreglades al costat que dona al carrer. L'articulació interior també es manifesta a la façana. Unes lesenes divideixen la façana en quatre àrees quadrades. Les tres corresponents a les aules estan articulades per tres eixos finestra cadascuna, mentre la quarta, que correspon al gimnàs, no té finestres. Entre les dues ales hi ha un porxo d'entrada amb arcades de l'amplada del passadís interior, coronat per una petita torre que s'eleva més amunt de la teulada. La torre està rematada amb una coberta en forma de campana, que continua en un llanternó amb la punta també acampanada. Les lluernes també estan coronades per teulades acampanades similars. La petita torre és damunt de l'entrada, en al·lusió al motiu de la torre del

The Restoration of Art Nouveau buildings in Ljubljana:

Mladika Girls' Lyceum and Boarding School

Breda Mihelič

Urbanistični Inštitut Republike Slovenije

After 1990, when Slovenia became an independent state, several important buildings which were previously occupied by the Yugoslav army became Slovenian property and were converted for new cultural, administrative or educational uses. This was also the case of the Mladika, originally a girls' lyceum and boarding school which was built by Maks Fabiani, one of the most famous Art Nouveau architects not only in Slovenia but also in Vienna.

Fabiani studied at the Technische Hochschule in Vienna (1883-1885), where he attained a doctor's degree in technical sciences. As an architect he worked in Graz, Vienna and later Gorizia. During 1894-96 he was one of the closest collaborators of Otto Wagner. In Vienna Fabiani designed several important works – Palais Portois & Fix (1900), Palais Artaria (1901) and Urania (1905-06), etc. – which show his close connection with the contemporary artistic movement in Vienna and his direct contribution to Viennese Art Nouveau architecture.

At the end of the 19th century Fabiani was invited to Ljubljana to assist in the reconstruction of the town after the devastating earthquake of 1895. Immediately after this, he presented a regulation plan for the city of Ljubljana. In 1901 he drafted the plan for the new square in front of the Palace of Justice in Ljubljana, and in the first decade of the 20th century he designed several Art

Nouveau buildings in Ljubljana. Among them figures the Mladika Girls' Lyceum, one of his best works, which occupies a prominent place not only in Fabiani's but also in Slovenian architecture. Slovene architectural historian Vladimir Mušič believed that Mladika School is as important for Slovenian architecture as, for example, Paxton's Crystal Palace is for British architecture, or Hénnebique's 1 Rue Danton for the French.

The Mladika Girl's Lyceum architect, Max Fabiani, was one of the closest collaborators of Otto Wagner.

At the beginning of the 20th century the city decided to build a girls' lyceum and donated the site for this purpose on the corner of the new ring road, which was built around the town after the earthquake, following the idea of the Vienna Ringstrasse. The plans for the building were commissioned to Max Fabiani, who submitted the first drafts of the plans as early as 1904 and completed them with all the details of interior fittings in 1906. Construction began the same year, and was completed in 1907. In 1910 a gymnasium was attached to the building and a boarding school was built on the same site to the plans of Slovene architect Ciril Metod Koch between 1910 and 1912.

Mladika School is a purely Art Nouveau architecture relying on the regional and local tradition of Ljubljana. The architectural design of the building is explicitly rational. The layout has an L

16 PUNT DE VISTA

rellotge de l'Ajuntament de Ljubljana. (Imatge 1: L'institut per a noies Mladika l'any 1911.)

La façana no té ornamentació; s'utilitza una austera articulació de la superfície en dos tons de color que contrasten, procedents de dos materials diferents. La planta baixa, les lesenes, la torre del rellotge i les cantonades ressaltades de l'edifici són de maó vermell, i les parets llises que hi ha al mig estan emblanquinades. L'edifici està decorat amb mussols —símbols de la saviesa— a les dovelles del porxo d'entrada, i amb un relleu de pedra grisa a la façana sense finestres del gimnàs. S'hi va col·locar l'any 1910, i mostra quatre noies que aguanten els escuts de Carniola, Ljubljana i Josip Gorup Slavenski, envoltats de garlandes. El va fer l'escultor Ivan Zajec seguint la idea i els esbossos de Fabiani.

Durant l'ocupació italiana de Ljubljana al començament de la Primera Guerra Mundial, l'institut i l'internat van ser ocupats per l'exèrcit italià i es van convertir en hospital militar. Aquesta funció de tots dos edificis es va mantenir durant tot el període de postguerra, entre 1945 i 1990.

El 1990, després de la retirada d'Eslovènia de l'exèrcit iugoslau, els edificis van passar a mans del Ministeri d'Afers Estrangers, que va decidir utilitzar tot el complex per a les seves oficines. L'arquitecte eslovè Jurij Kobe va guanyar el concurs de projectes i el seu despatx va rebre l'encàrrec de fer-ne els plànols.

El mateix arquitecte va dir que la restauració de tot el complex, classificat com a monument cultural, presentava un gran repte. Havia de resoldre el problema de reformar-lo per al nou ús i alhora preservar-ne el caràcter bàsic. Tot i que la restauració es va concentrar principalment en l'interior dels edificis, també va caler fer alguns canvis a l'exterior.

Un sistema d'organització interior flexible va ajudar a preservar clarament visible el concepte original dels edificis.

(Imatge 2: L'institut per a noies Mladika després de la restauració per allotjar-hi el Ministeri d'Afers Estrangers.)

L'arquitecte va entendre la tasca com un diàleg amb Max Fabiani i la seva obra, que de vegades era difícil de comprendre i d'explicar. Les anàlisis detallades de l'edifici que es van fer durant tot el procés de reconstrucció en van revelar alguns detalls nous interessants que van fer palesa la modernitat de l'obra de Fabiani, com ara les bigues d'acer sobre les finestres.

El segon repte va ser convertir les grans aules de l'institut i els dormitoris col·lectius de l'internat en petites oficines, sense negar el concepte espacial original dels edificis. El problema es va resoldre amb èxit fent servir envans prefabricats combinats amb plafons de vidre, en què es van integrar totes les instal·lacions, juntament amb el nou sistema d'il·luminació que substituïa els llums originals. Aquest sistema d'organització interior flexible va ajudar a preservar clarament visible el concepte original dels edificis. (Imatge 3: Muntatge dels envans prefabricats.)

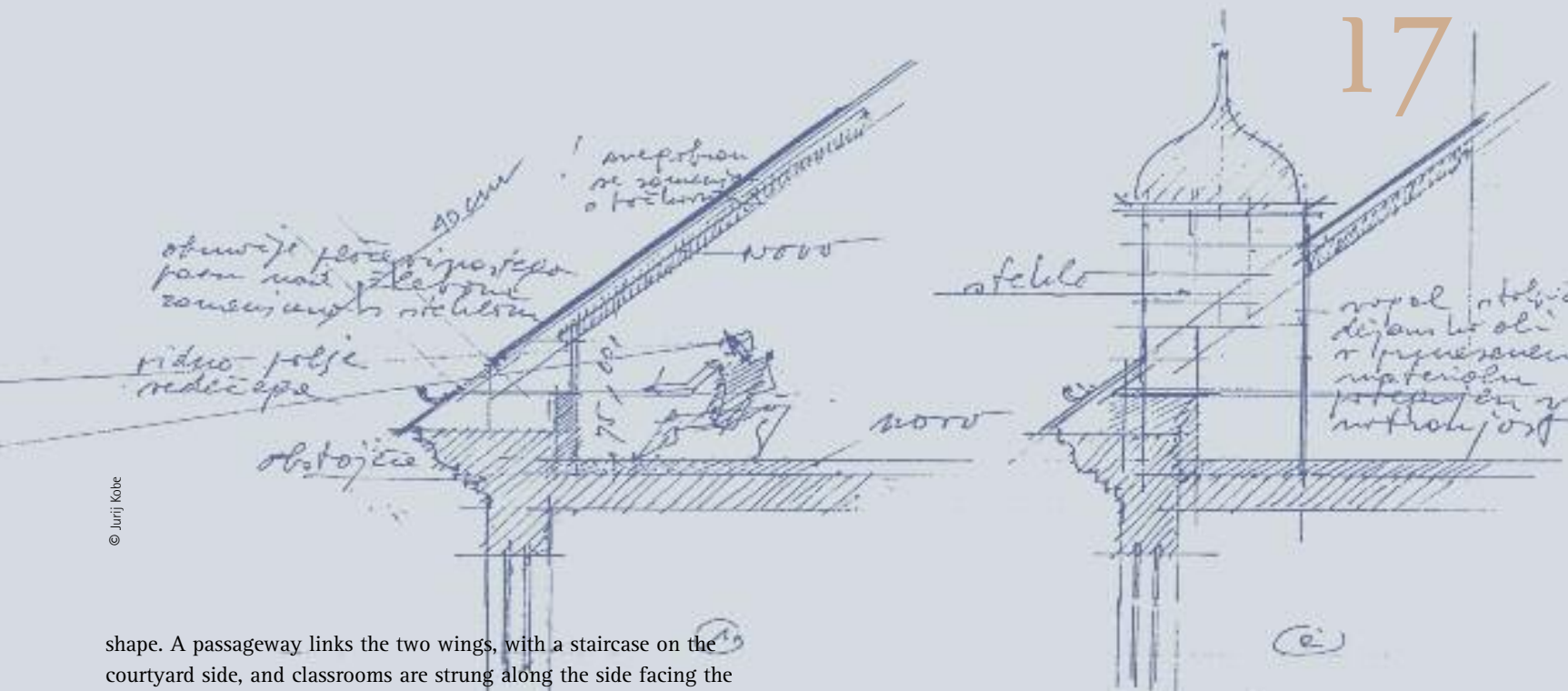
(Imatge 4: L'interior després de la restauració: una sala de juntes.)

El tercer gran problema va ser rehabilitar els àtics destinats a oficines de manera que les noves oficines tinguessin llum i es pogués tenir des del lloc de treball una vista de l'exterior. Un cop més, l'arquitecte va mirar de respectar la forma original sense afegir-hi nous elements, ni noves finestres ni noves lluernes. La seva solució és molt original. Va substituir les parets de les lluernes originals i els cinturons de ferro que envoltaven la teulada amb plafons de vidre. Així, va fer entrar llum a les oficines i al mateix temps va fer possible que des del lloc de treball es tingués una vista de l'exterior. (Imatge 5: El disseny de la il·luminació dels àtics.)

L'exemple de Mladika mostra un nou punt de vista per a la restauració de l'arquitectura modernista de Ljubljana, que ha preservat amb èxit el caràcter bàsic de l'edifici original i al mateix temps l'ha adaptat per a un nou ús i una nova manera de viure i treballar. ●

5

© Jurij Kobe

shape. A passageway links the two wings, with a staircase on the courtyard side, and classrooms are strung along the side facing the street. The interior articulation is also echoed on the façade. Lesenes divide the façade into four square-shaped fields. Three of them, belonging to the classrooms, are articulated by three window axes each, while the fourth one, belonging to the gymnasium, is blind. Between the two wings an arcaded entrance porch is attached, in the width of the inner passage, topped by a small tower rising over the roof. It is capped with a bell-shaped roof, continuing into a lantern with a bell-shaped termination. Similar bell-shaped roofs also cap the dormer windows. The little tower is placed above the entrance, in allusion to the motif of the clock tower of Ljubljana Town Hall. (Picture 1: Mladika girls' school in 1911)

The façade is not ornamented; instead, an ascetic articulation of the surface into two contrasting colour tones, originating in two different materials, is employed. The lower floor, lesenes, clock tower and highlighted corners of the building are made in red brick, and the smooth walls in between are in bright plaster. The building is decorated with owls (a symbol of wisdom) on the keystones of the entrance porch, and a relief in grey stone on the blind façade of the gymnasium. This was only fixed to the wall in 1910, and shows four girls who hold the coats-of-arms of Carniola, Ljubljana and

Josip Gorup Slavenski, entangled between garlands: it was made by the sculptor Ivan Zajec to Fabiani's idea and sketches.

During the Italian occupation of Ljubljana at the beginning of the First World

War, the school and the boarding school were occupied by the Italian army and converted into a military hospital. The two buildings continued to have this function throughout the post-war period 1945-90.

In 1990, after the withdrawal of the Yugoslav army from Slovenia, the buildings were taken over by the Ministry of Foreign Affairs, which decided to convert the whole complex for its offices. Slovene architect Jurij Kobe, whose architectural practice was commissioned to do the plans, won the architectural competition.

The architect himself stated that the restoration of the whole complex, which is classified as a cultural monument, presented a huge challenge. He had to resolve the problem of how to convert the complex for its new use and at the same time preserve its basic character. Although the restoration concentrated mainly on the interior of the buildings, some changes were needed also on the exterior. (Picture 2: Mladika Girls' School after the restoration for the Ministry of Foreign Affairs.)

problem osveščavanja
novih delovnih mest na novo
manjvarole

1. stalni svetlobni / pred svetlobo
za redutni pas nad strešnim
ulobom
2. svetlobni / obročni svetlobni
stropičer (obroč!)

11. 0

The architect understood the task as a dialogue with Maks Fabiani and his work, which was sometimes difficult to understand and explain. The detailed analyses of the building during the whole process of reconstruction revealed some interesting new details which proved the modernity of Fabiani's work, such as steel beams over the windows.

The second challenge was how to change the large classrooms of the school and the dormitories of the boarding school into small offices without denying the original spatial concept of the buildings. The problem was successfully resolved using the system of prefabricated walls combined with glass panels into which all the installations, together with the new lighting system, substituting the original lamps, were integrated. Using this system of flexible interior organisation helped to keep the original concept of the buildings clearly visible.

(Picture 3: Installation of prefabricated walls.)

(Picture 4: The interior after the restoration: a meeting room.)

The third major problem was the rehabilitation of the attics for the offices; how to provide daylight for the new offices and also views from the workplaces outwards. Here again the architect tried to respect the original roof form without adding new elements: new windows or new dormers. His solution is very original. He replaced the walls of the original dormers with glass panels and put glass panels in the place of the existing iron straps going around the roof. Thus he introduced light into the offices and at the same time made views possible from the workplace.

(Picture 5: The design for the lighting of the attics.)

The example of the Mladika shows a new approach to the restoration of Art Nouveau architecture in Ljubljana, which successfully preserved the basic character of the original building and at the same time adapted it for its new use and new standards of living and working. ●

18 INICIATIVES

La Xarxa Europea del Modernisme

Stuart Macdonald

President de la Réseau Art Nouveau Network

La Xarxa va iniciar el seu camí el novembre de 1999

En la seva recent publicació *Disseny i crim* (2002), el nord-americà Hal Foster, preminent crític d'art de l'avantguarda, fa servir la polèmica sobre el modernisme que va fer Adolf Loos el 1908, *Ornamentació i crim*, per carregar contra la sobrevaloració del disseny en la cultura contemporània. Això té dos aspectes interessants. L'un és l'interès perdurable del modernisme com a tema crític, generalment. L'altre és el fet que la importància del modernisme en el disseny total encara pot suscitar un debat sobre la vida contemporània. Que el modernisme encara tingui ressò es deu al fet que no es va limitar a combinar arquitectura, art i artesanía (*Gesamtkunstwerk*), sinó que va tornar a unificar l'art i la vida.

Estiguem d'acord o no amb Foster en el fet que el seu llegat és el consumisme desenfrenat "dirigit pel disseny" de l'actualitat, el modernisme té valors més perdurables, entre els quals no s'ha d'oblidar la contribució a les identitats nacionals, regionals i europea. Figures com ara Gaudí, Horta, Mackintosh, Guimard o Wagner estan inexorablement associades a les ciutats i els països on van treballar. Encara que hagin creat una indústria de turisme cultural d'àmbit europeu, aquest fet va més enllà d'un simple concepte de consum cultural. El ciutadà i el visitant senten el mateix afecte per aquests dissenyadors. Evidentment, el modernisme representa

La xarxa conscienciarà i educarà sobre la importància cultural i social del modernisme en totes les seves manifestacions.

una accessibilitat i un atractiu immediats per al gran públic gràcies al seu ús d'imatges orgàniques, animals i florals i a l'abandonament de l'historicisme. Però no solament això. El fet que el modernisme adopti formes tan diverses com l'Art Nouveau a França o el *Jugendstil* a Escandinàvia i encara tingui interès per al públic europeu contemporani fa palesa una estimació més profunda. L'intent dels arquitectes i dissenyadors europeus de donar una expressió a la nova era casant tecnologies innovadores amb materials tradicionals i la mateixa idea de la diversitat del moviment poden formar part d'aquest atractiu.

El modernisme ha estat molt malentès i calumniat. No és estrany, ja que els estudis sobre el tema, que daten dels anys seixanta, són relativament recents. Un fet important és que aquesta recerca no només ens ha informat que el modernisme no és un moviment unitari que resulti convenient per als crítics d'art, sinó que també ha fet contribucions importants a la tecnologia i el disseny arquitectònic, desafiant la classificació fàcil com un estil superficial i ornamental. Amb tot, els estudis, la recerca, la

At the Hvittrask museum. Helsinki plenary, February 2002.

Al museu de Hvittrask. Plenari de Hèlsinki, febrer 2002.

conservació i la preservació han de formar part d'un procés constant, si volem que el patrimoni modernista europeu continuï sent accessible i se'n pugui gaudir. Per això la Xarxa Europea del Modernisme (European Réseau Art Nouveau Network) és un projecte tan important. La van crear un seguit d'entitats d'arreu d'Europa amb diversos interessos: Avinyó i Nancy, França; Alesund, Noruega; Barcelona, Reus i Terrassa, Catalunya; Brussel·les, Bèlgica; Glasgow, Escòcia; Hèlsinki, Finlàndia, i Viena, Àustria. La difusió del modernisme es fa palesa en l'existència d'observadors de Palermo, Itàlia; Riga, Letònia; Ljubljana, Eslovènia, i Budapest, Hongria.

Els principals objectius de la fase de llançament de la xarxa (1999-2000), fundada pel programa de la UE Cultura 2000, van ser una publicació destinada a establir-ne les bases científiques, una pàgina web que servís com a portal per a la recerca sobre el modernisme, una exposició itinerant i una exposició fotogràfica titulada "Retrat desconegut del modernisme". Després de rebre més fons de la UE, ara la xarxa pot tirar endavant un programa de desenvolupament de tres anys. Aquest programa es basarà en l'èxit de la fase de llançament per ampliar la pàgina web, iniciar un programa d'educació adreçat a les escoles i el jovent, celebrar un congrés científic internacional i muntar una exposició itinerant que explorarà exemples del modernisme desconeguts fins ara o bé aspectes que han desaparegut o s'han perdut. Evidentment, la xarxa continuarà conscienciant i educant sobre la importància cultural i social del modernisme en totes les seves manifestacions. Seria un crim no fer-ho. ●

The European Réseau Art Nouveau Network

Stuart Macdonald

President of Réseau Art Nouveau Network

The Network was set up in November 1999

In his recently published *Design and Crime* (2002), Hal Foster, the pre-eminent American art critic of the avant-garde, uses Adolf Loos' 1908 polemic on Art Nouveau *Ornament and Crime* to rail against the inflation of design within contemporary culture. Two things are interesting about this. One is the enduring interest in Art Nouveau as a critical issue, generally. The other is the fact that Art Nouveau's emphasis on total design can still provoke a debate about contemporary living. Why Art Nouveau is still resonant is that it did more than combine architecture, art and craft – *Gesamtkunstwerk* – it reunited art and life.

Whether or not one agrees with Foster about its legacy being the rampant "designer led" consumerism of today, Art Nouveau has longer lasting values, not least its contribution to European, national and regional identities. Figures like Gaudí, Horta,

The network will educate and create awareness about the cultural and social importance of Art Nouveau.

hold these designers in genuine affection alike. Of course, there is to a general public an immediate attractiveness and accessibility in Art Nouveau's use of organic, animal and floral imagery and abandonment of historicism. But there is more to it than that. The fact that Art Nouveau takes on such diverse forms in different places from Modernism in Catalonia to Jugendstil in Scandinavia and still be of interest to a contemporary European audience testifies to a deeper appreciation. The attempt by Art Nouveau architects and designers to give expression to the new age by marrying innovative technologies with traditional materials and the very idea of the movement's diversity may be part of the allure.

Art Nouveau has been much misunderstood and maligned. This is not surprising because scholarship on the

Mackintosh, Guimard, Wagner are inexorably associated with the cities and countries in which they worked. Even though they have created a European-wide cultural tourism industry, this goes beyond mere notions of cultural consumption. Citizen and visitor

subject, dating from the Sixties, is relatively recent. Importantly, this research has not only informed us that Art Nouveau is not a unitary movement convenient for art critics, but has also made significant contributions to building technology and design defying easy categorisation as a superficial, ornamental style. Nonetheless, scholarship, research, conservation and preservation are part of a continuing process if the European Art Nouveau heritage is to remain accessible and enjoyable. This is why the Réseau European Art Nouveau Network is such an important development. It was created by a range of bodies with a variety of interests from around Europe – Avignon, Nancy, France; Alesund, Norway; Barcelona, Reus, Terrassa, Catalonia; Brussels, Belgium; Glasgow, Scotland; Helsinki, Finland; and Vienna, Austria. Demonstrating that Art Nouveau is wide-spread there are observers from Palermo, Italy; Riga, Latvia; Ljubljana, Slovenia and Budapest, Hungary.

The main aims of the Network's launch phase (1999-2000), funded by the EU's Culture 2000 programme, was a publication directed at establishing its scientific foundations; a gateway website to act as a portal for Art Nouveau research; a travelling exhibition; and a photographic exhibition "Unknown Portrait of Art Nouveau". With further funding from the EU the Network is now able to take forward a three-year programme of development. This programme will build on the success of the launch phase by enlarging the website, initiating an education programme for schools and young people, staging an international scientific conference and mounting a touring exhibition which will explore hitherto unseen Art Nouveau or aspects which have disappeared or been lost. Of course, the network will continue to raise awareness and educate about the cultural and social importance of Art Nouveau in all its manifestations. It would be a crime not to. ●

Réseau Art Nouveau Network

Directorate-General for Education and Culture

L'architecture de
l'École de Nancy
à travers quatre promenades

1
Les affaires sont les affaires

2
Les plaisirs et les jours

3
Le jardin de Bérénice

4
Une partie de campagne

Nancy

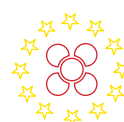
l'École de Nancy

coup de fouet

Qualitat de Vida

Institut del Paisatge Urbà
i Qualitat de Vida

Ruta Europea del
Modernisme - Art Nouveau
European Route

In association with:

Réseau Art Nouveau Network